ARHIVIRANI SPOMINI AVSTRALSKIH SLOVENCEV: HISTORIČNI ARHIV ZA SLOVENCE V AVSTRALIJI

Drugi del

Pregledni znanstveni članek | 1.02

Izvleček: V drugem delu članka avtorica piše o uspešnem delovanju Historičnega arhiva za Slovence v Avstraliji. Prikaže njegovo vsebino, metode zbiranja in obdelavo gradiva ter probleme, ki vplivajo na njegovo prihodnost. Nakaže nadaljnjo vlogo etnološkega raziskovanja izseljenstva: iz osvetljevanja preteklega delovanja izseljenskih skupnosti naj ta preide v proces raziskovanja aktualnih družbenih dogajanj v izselitveni in sočasno vselitveni državi. Le tako bodo vzroki za različno manipuliranje z etnično identiteto izseljencev in njihovih potomcev postali jasni in prepoznavni kot tisti dejavniki, ki v določeni fazi procesa ohranjanja etnične identitete zavirajo njen povsem naraven razvoj zgolj še na ravni zavedanja, in ne več na ravni tradicionalnega načina ohranjanja.

Ključne besede: Historični arhiv za Slovence v Avstraliji, avstralski Slovenci, etnična identiteta, etnologija izseljenstva, arhivi izseljencev

Abstract: The second part of the essay initially presents the successful operation of the Historical Archives for Slovenian Australians in New South Wales, its activities, methods of collecting relevant material, and the processing of that material. Discussing the pressing issues that bear significant influence on the future of the Archives, the author suggests the role of ethnological research of immigration in the future. The hitherto prevalent practice of investigating past activities of immigrant communities should evolve into the study of current social events and activities in the country of origin and simultaneously in the host country. It is only in this manner that the reasons for various types of manipulation with the ethnic identity of immigrants and their descendants shall become obvious and clear. They will be identified as factors that in a given phase of the preservation of ethnic identity hinder its entirely natural development by reducing it to the level of mere awareness rather than the traditional manner of preservation.

Key Words: Historical Archives for Slovenian Australians, Australian Slovenes, ethic identity, ethnology of immigration, immigration archives

HASA NSW – specifičnost etnološkega terenskega dela v času njegovega nastajanja in pomen delovanja arhiva za prihodnost raziskovanja slovenskega izseljenstva v Avstraliji

Najmlajša in trenutno najdejavnejša slovenska ustanova v NSW in nasploh v Avstraliji je *Historični arhiv za Slovence v Avstraliji – v državi Novi Južni Wales* (HASA-NSW), neformalno ustanovljen 3. decembra 2002, uradno pa 30. aprila 2004. Njegov ustanovitelj je Znanstvenoraziskovalni center SAZU, HASA NSW pa je njegova samostojna enota.[1] Arhiv ima prostore v slovenskem verskem središču v Merrylandsu in je odprt za javnost. V njem je zbrano, dokumentirano in shranjeno pisno in fotografsko gradivo vseh že opisanih oblik delovanja Slovencev v NSW, urejeni so številni fondi posameznikov. Svoje področje delovanja v zadnjem času vsebinsko širi še na zbiranje ustnih virov – življenjskih zgodb, geografsko pa na preostale avstralske Slovence, živeče tudi zunaj meja NSW. Deluje kot *nacionalni* in ne društveni, klubski ali cerkveni arhiv.

Takšno je trenutno stanje v arhivu. Pot do njega pa je bila, v skrajšanem prikazu, naslednja: Kot sem že omenila, sega ustanovitev HASA NSW v čas izvajanja prvega ciljnoraziskovalnega projekta Inštituta za slovensko izseljenstvo (ISI) ZRC SAZU in ZRS Koper v Avstraliji. Evidentirano je bilo arhivsko, knjižnično in muzejsko gradivo v slovenski skupnosti v državi Viktoriji (opravil ga je zgodovinar, ZRS Koper) in v NSW (opravila ga je etnologinja, ZRC SAZU). Takrat, leta 2002, je v Melbournu že deloval arhiv Slovenskega društva Melbourne (SMD), ki se je imenoval Historični arhiv za Slovencev v Avstraliji – HASA Melbourne.[2] V zaključkih projekta je bilo ugotovljeno, da je bilo gradivo v omenjenem arhivu urejeno po strokovnih kriterijih, razdeljeno po različnih fondih in ustrezno dokumentirano (Kalc 2004: 201). Zajemalo je predvsem društveno dokumentacijo SMD ter prostovoljno podarjeno arhivsko gradivo nekaterih posameznikov tudi iz drugih delov Avstralije. Podobno urejeno je bilo tudi gradivo verskega središča sv. Cirila in Metoda ter dokumentacija o delovanju Inštituta za slovenske študije v Viktoriji. Po urejenosti gradiva je bil HASI Melbourne podoben tudi Zgodovinski arhiv Slovencev v Queenslandu, ki pa ima neuradno značaj zasebnega arhiva. Gradivo preostalih slovenskih organizacij v Viktoriji pa je bilo neurejeno.

Med Slovenci v NSW je bilo arhivsko gradivo v popolnoma neurejenem stanju, shranjeno v razpadajočih kartonastih škatlah v zaprašenih skladiščih ali pisarnah. Izjema je bilo le *Slovensko*

1 Ta status je urejen z *Dogovorom o medsebojnem sodelovanju med ZRC SAZU in HASA NSW*, podpisanim maja 2009 (dogovor je shranjen v arhivu uprave ZRC SAZU in HASA NSW).

2 Več o tem na http://thezaurus.com; vodila ga je pokojna Milena Brgoč, začetnica strokovnega dokumentiranja arhivskega gradiva med Slovenci v Avstraliji in udeleženka prvega seminarja za izseljenske arhivarje v Ljubljani leta 1999. Po njeni smrti (2006) HASA Melbourne miruje in občasno sprejema darove SDM in posameznikov.

* Dr. Breda Čebulj Sajko, doktorica etnoloških znanosti, znanstvena svetnica, Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje pri ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: bredacs@gmail.com

avstralsko društvo Planika v Newcastlu, pri katerem je bila ves čas delovanja zaposlena ista tajnica, zato je društvena dokumentacija še danes urejena po enotnem sistemu (kronološko in tematsko) ter shranjena v njenih zasebnih prostorih.
Terensko delo, ki tokrat ni bilo osredotočeno na raziskovanje določene tematike, sem si zaradi pričakovane nastale situacije *in situ* zastavila v naslednjih korakih:

Evidenca obstoječega gradiva po društvih, klubih, organizacijah, v verskem središču ter pri posameznikih

Pri tem delu mi je koristilo moje predhodno poznavanje slovenskih izseljencev od osemdesetih let prejšnjega stoletja, torej od začetkov sistematičnega raziskovanja slovenske emigracije v Avstraliji. Kot sem omenila, je tedaj izseljensko (predvsem društveno, klubsko) gradivo šele začelo nastajati ali pa je (predvsem zaradi osebnih in redkih nagnjen do dokumentiranja) bilo šele na začetku laičnega načina shranjevanja. Evidenco sem opravila na vseh javno dostopnih lokacijah, kjer so se nahajali prepereli dokumenti preteklega časa, ter pri večini posameznikov, ki so bili v preteklosti povezani z ustanavljanjem in delovanjem slovenskih organizacij v Sydneyju, Wollongonu in Newcastlu. Nastal je seznam – popis obstoječega pisnega in fotografskega arhivskega gradiva, knjižničnega gradiva ter muzejskih predmetov kakor tudi popis manjkajočega pisnega gradiva, ki ga za določena obdobja organiziranega delovanja Slovencev v NSW na navedenih lokacijah ni bilo mogoče najti.[3]

Izdelava poročila o stanju obstoječega gradiva

To je bil tudi osnovni cilj projekta,[4] ki pa sem ga, prav zaradi svoje etnološke naravnanosti, želela preseči z namenom, da »informatorje« obvestim o rezultatih terenskega dela takoj po njihovem nastanku ter s tem morda med njimi spodbudim zanimanje za zbiranje arhivskega gradiva. Poročilo sem v slovenski radijski oddaji na državnem etničnem radiu SBS[5] posredovala najširšemu krogu Slovencev v NSW. Oddaja je sprožila predvideno:

Ozaveščanje Slovencev v NSW o pomenu zbiranja, evidentiranja in ohranjanja njihovega gradiva za prikaz obstoja in razvoja slovenske skupnosti v Avstraliji

Glede na zelo dober odmev poslušalcev na vsebino radijske oddaje so se med izseljenci začela porajati povsem strokovna vprašanja o tem, kaj je arhivsko gradivo, kako ga hraniti, komu ga lahko zapustijo, ipd. Pojavili so se tudi posamezniki – nekdanji društveni funkcionarji, ki so imeli v zasebni lasti del manjkajočega gradiva iz zgoraj omenjenega popisa; interes za izvajanje projekta se je prav gotovo povečal, ko je bila skupnost seznanjena o tedanjem trenutnem stanju ohranjene dokumentacije.[6] Razširila in dodatno osmislila se je tudi zavest tistih, ki so že imeli svoje zasebne arhive, a so jih hranili predvsem za svoje potomce in manj z namenom, da bodo, tako kot društveni, klubski, cerkveni arhivi, tudi njihovi nekoč enakovredno dopolnjevali zgodovino Slovencev v Avstraliji.

Ustanovitev arhiva

Vsebino zadnje faze terenskega dela sem oblikovala na podlagi interesa izseljencev in poznavanja njihovega preteklega delovanja. To je bilo, večinoma zaradi različnih pogledov na politični sistem v izvorni državi, bolj ali manj neenotno in večkrat usodno razdeljeno. Zavedanje o svoji fizični minljivosti ter o pomenu pionirskega dela, ki so ga z gradnjo svojih organizacij in cerkva opravile prve povojne generacije Slovencev na petem kontinentu, pa je v danem trenutku leta 2002 pretehtalo nekdanja nesoglasja. In izključno zaradi tega je bilo mogoče ustanoviti Historični arhiv v Sydneyju, katerega člani so postali predstavniki vseh še obstoječih klubov in društev v NSW in verskega središča v Merrylandsu. Ustanovni sestanek je bil po dvajsetih dnevih terenskega dela. Sprejeta so bila osnovna izhodišča[7] za delovanje arhiva, ki so pozneje – v ustanovni listini, postala del poslanstva HASA NSW.
Arhiv po ustanovitvi ni imel ustreznega financiranja, ustrezno usposobljenega kadra, svojih prostorov in pravil delovanja ter ustrezne registracije svoje dejavnosti v okviru avstralske zakonodaje. Zato je bilo to začetno obdobje njegovega delovanja obdobje »neformalne ustanovitve«, delovanje v tem času pa je bilo odvisno izključno od entuziazma in volje posameznikov ter njihovega brezplačnega dela. Arhiv je bil odprt in uradno razglašen po poldrugem letu.
V tem vmesnem času je arhiv pridobil uradni status dobrodelne organizacije[8] s svojim pravilnikom delovanja in svoje prostore

3 Moj natančen popis vsega pregledanega gradiva Slovenskega društva Sydney, Kluba Triglav v vseh njegovih statusnih oblikah, verskega središča v Merrylandsu ter vseh naštetih in predstavljenih slovenskih organizacij v NSW (glej prejšnje poglavje Slovenci v NSW: Kronologija mejnikov v njihovem delovanju) je ohranjen v rokopisu (Čebulj Sajko 2009) in ga pripravljam za nadaljnjo objavo. Popis obsega 120 strani. Naj še omenim, da mi je pri pregledovanju arhiva SDS v začetni fazi pomagala Kristina Toplak, tedaj podiplomska študentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF Univerze v Ljubljani.

4 Na osnovi evidenc so nastali že citirani članki (Kalc 2004), (Drnovšek 2004) in (Čebulj Sajko 2004a, 2004b).

5 Intervju na radiu SBS je potekal 29. 11. 2002 v Sydneyju (vodja slovenske radijske oddaje: Tanja Smrdel).

6 Kot primer naj navedem, da me je izseljenec iz Sydneyja, ki se je leta 1947 izselil v Avstralijo iz političnih razlogov, povabil v svojo hišo v zahodnem predmestju. Stene vseh prostorov v hiši so bile polepljene z izvirnimi fotografijami in dokumenti o njegovem življenju v avstrijskem taborišču med letoma 1945 in 1947, o potovanju z ladjo do Avstralije, o njegovih prvih zaposlitvah v avstralski notranjosti, o njegovi razpadli družini, itd. V posebni sobi so bili shranjeni in kronološko urejeni vsi izvodi najstarejših slovenskih časopisov, ki so že v petdesetih letih prejšnjega stoletja izhajali v Avstraliji. Izseljenec je leta 2003 ali 2004 svoj arhiv podaril arhivu Studia Slovenica, ki ima svoje prostore v Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani. Prav med mojim terenskim delom leta 2002 so namreč med Slovenci v Sydneyju krožili letaki s pozivi izseljencem k darovanju njihovih arhivov Studiu Slovenica. V seznamu darovalcev v *Vodniku po arhivskem gradivu Studia Slovenica* je tudi ime omenjenega izseljenca (glej Klasinc Škofljanec 2005).

7 Predstavila sem jih v Čebulj Sajko (2002). Izhodišča delovanja HASA NSW so temeljila na zbiranju, dokumentiranju in hranjenju različnega dokumentarnega gradiva o preteklem življenju sprva prvih generacij avstralskih Slovencev, pozneje – ko bi arhiv že utečeno deloval, pa tudi vseh preostalih generacij; dolgoročno so nakazala prihodnjo vlogo arhiva kot centralnega slovenskega nacionalnega arhiva v Avstraliji ter njegov pomen za humanistično in družboslovno znanost.

8 Tako registrirana dejavnost, ki ne ustreza dejanskemu poslanstvu arhiva, je v Avstraliji oproščena plačevanja davkov na različne donacije. Delo arhiva finančno podpirajo Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ZRC SAZU, slovenska društva v NSW ter posamezni avstralski Slovenci.

v verskem središču v Merrylandsu, ki so klimatsko in tehnično opremljeni po za to dejavnost zahtevanih standardih; poleg tega je v tem času vodja arhiva opravila strokovni tečaj o arhivskem delu in svoje znanje posredovala še trem sodelavkam: v letu in pol so zbrale in dokumentirale vso tedaj dosegljivo pisno in fotografsko gradivo v prejšnjem poglavju prikazanih slovenskih organizacij v NSW ter v Canberri. Nastala je publikacija o opravljenem delu (Lah 2004). Urejeno gradivo so shranile v ognjevarnih premičnih omarah v brezkislinskih škatlah in ga razvrstile v naslednje zbirke in fonde:

a) društva, organizacije;
b) dejavnosti (igralske skupine, šolstvo ...);
c) periodika (slovenska, slovensko-avstralska).

Arhiv je po uradnem odprtju v letu 2004 močno razširil svoja področja delovanja: poleg dopolnjevanja že zbranega gradiva so sodelavke začele delati na terenu: fizično so obiskovale in še vedno obiskujejo zainteresirane rojake, s katerimi skupaj izpolnijo vprašalnike o poteku njihovih življenjskih poti. Zgodbe posameznikov nato dopolnijo še z njihovim osebnim gradivom (dokumenti, fotografijami, pismi, ipd.) in na osnovi vsega zbranega oblikujejo fonde v zbirki Posamezniki.[9] Med njimi imajo prednost starejši Slovenci, pred drugo svetovno vojno in takoj po njej priseljeni v Avstralijo.

Od leta 2005 HASA NSW obeležuje tudi različne obletnice kulturnega delovanja avstralskih Slovencev.[10] Ta so pomembna zaradi intenzivnega zbiranja dokumentacije o obeleževanem dogodku. Celotno zbrano gradivo je na razstavah, v publikacijah ali na video-filmih prikazano občinstvu, po prireditvi pa postane last HASA NSW.

Sodelavke arhiva gradivo popisujejo ročno, v letu 2009 pa so začele postopno digitalizirati fotografije.[11]

Korak naprej v razvoju HASA NSW? Korak naprej v dojemanju kulturne dediščine izseljencev?

V svojem kratkem obdobju delovanja je HASA NSW pridobil potrebno zaupanje ne le Slovencev v NSW, temveč tudi v drugih delih Avstralije. Njegovo uspešno delo poznajo tudi raziskovalci v Sloveniji,[12] obiskujejo ga vladne delegacije RS,[13] v člankih ga omenjajo kot primer pravilnega reševanja problematike izseljenskega gradiva (Toplak 2005: 218;[14] Drnovšek 2008: 259). Arhiv je torej zaživel in je nekakšen kažipot matični državi pri reševanju etnične identitete izseljencev.[15]

Začetna temeljna izhodišča delovanja arhiva so obrodila želene rezultate, množica zbranega in še neurejenega gradiva pa narekuje spremembe v načinu delovanja arhiva predvsem z vidika tehnično sodobnejših pristopov pri njegovi obdelavi, kakor tudi z vidika pridobivanja novega kadra in vsebin, ki se v zbiralni politiki arhiva ne navajajo. Etnologa pa zanimajo predvsem te: v arhivu se namreč ustrezno dopolnjujejo zbirke organiziranih oblik delovanja avstralskih Slovencev, ki so tekoče urejene in popisane. Tu etnolog za svoje raziskovanje slovenskega izseljenstva v Avstraliji najde izčrpne vire o prvih začetkih zbiranja avstralskih Slovencev, o njihovi tedanji kulturni dejavnosti, o poselitveni, poklicni in socialni strukturi, o načinih bivanja, oblačenja, prehranjevanja; v bogati zbirki periodike so tudi podatki o njihovem petju, literarnem ustvarjanju, geografskem obzorju, svetovnonazorskih pogledih, bogata so tudi sporočila o praznovanjih različnih praznikov ter o običajih, vključenih v ta praznovanja. Oglasi nam prikazujejo odnose Slovencev z okolico, s sosedstvom, z večinsko družbo, na delovnih mestih, ipd. Podobni viri so na voljo za vsa obdobja povojne slovenske skupnosti v Avstraliji, še zlasti v NSW. Področja raziskovanja, ki jih odpira zbrano arhivsko gradivo, so še širša, saj sem naštela le nekatere. Problem pa se kaže v zbirki Posamezniki, v kateri je v osebnih arhivih predvsem gradivo o odhajanju, potovanju in prihodu izseljenca na avstralska tla. Podatki so si med seboj podobni glede na zgodovinski čas dogajanja (večinoma prvi dve desetletji po drugi svetovni vojni) in tudi interpretacije enih in istih, sicer pretresljivih dogodkov, so si med seboj podobne ali pa se vsaj ne razlikujejo v takšni meri, da bi odpirale nove in še neodkrite poglede na npr. življenje v taborišču Bonegilla leta 1950. Izrazit primanjkljaj podatkov o drugih življenjskih področjih v novejšem času je posledica neustrezno zastavljenega vprašalnika,[16] po katerem arhivarke zbirajo osebne zgodbe. V odgovorih ne izvemo skoraj nič o vsakdanjem življenju priseljenca ne v začetnem ne v poznejšem obdobju njegovega bivanja v novem okolju. Zbrano arhivsko gradivo je kljub temu zelo povedno za zgodovinarje, nekoliko manj, a še vedno zelo uporabno pa je prav tako za etnološke in slavistične raziskave.

Zaradi zbiralnega pristopa, ki temelji na prepričanju trenutnega prostovoljnega kadra v arhivu, »rešiti vse, kar je še mogoče rešiti«, selekcija zbiranja gradiva izključuje dogajanja v življenju mlajših posameznikov in skupnosti. »Krivec« za nastalo situacijo je zagotovo pripadnost sodelavk arhiva generaciji, o kateri se zbira gradivo.

Med praznovanjem pete obletnice delovanja HASA NSW je zato bilo izpostavljeno vprašanje vključevanja mlajših strokovno usposobljenih dvojezično govorečih kadrov,[17] ki bi v arhiv vnesli

9 Do konca leta 2010 je bilo urejenih okoli 200 fondov. V »čakalni vrsti« na intervjuje in popise osebnega gradiva čaka približno 300 oseb. Med njimi ni pripadnikov druge generacije.

10 Na ta način je bila prikazana zgodovina poučevanja slovenskega jezika v Avstraliji, zgodovina dramske skupine Merrylands; HASA NSW je bil tudi glavni organizator »zlatih srečanj« Slovencev – vseh tistih, ki že petdeset let živijo v Avstraliji; sodelavke arhiva so v letu 2009 organizirale tudi praznovanje 40-letnice delovanja slovenskega verskega središča, itd.

11 Sodelavke arhiva so upokojenke in v skupnosti zelo aktivne Slovenke, ki so se v Avstralijo priselile v petdesetih letih prejšnjega stoletja.

12 Letno poročilo o delu HASA NSW občasno izhaja v *Letnem poročilu ZRC*.

13 Zadnji uradni obisk predstavnika slovenske vlade je bil obisk ministra brez listnice Boštjana Žekša z Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, 21. avgusta 2010 (več na www.glasslovenije.com.au).

14 V članku ni navedena pravilna letnica ustanovitve HASA NSW.

15 V letu 2008 sta bila na pobudo tedanjega slovenskega generalnega konzula v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu ustanovljena Slovenski muzej in arhiv. Ustanova je v začetni fazi svojega delovanja (več na http://www.smacleveland.org).

16 Vprašalnik je dosegljiv na spletni strani www.glasslovenije.com.au.

17 V Sydneyju, Canberri, Melbournu so diplomirani arhivarji in bibliotekarji – avstralski Slovenci druge generacije izrazili pripravljenost za sodelovanje pri ureditvi arhiva po sodobnih, v Avstraliji veljavnih standardih. Temeljijo, tako kot pri nas, na uporabi računalniških programov za vnašanje podatkov v seznam popisa gradiva ter na digitalizaciji gradiva. Takšno delo v Avstraliji financirajo različne fundacije in državni projektni razpisi, na katerih bi HASA NSW lahko uspešno pridobila finančna sredstva.

sodobno tehnologijo obdelovanja podatkov, vzpostavili povezovanje arhiva z drugimi sorodnimi inštitucijami v Avstraliji in po svetu,[18] uresničili idejo o centralnem nacionalnem arhivu za Slovence v Avstraliji ter začeli zbirati arhivsko gradivo vsaj še druge generacije.[19] Pobude,[20] ki so nakazale prihodnji napredek in razvoj v delovanju HASA NSW, kljub večinskemu odobravanju vseh članov HASA NSW in kljub zavedanju prihajajočih problemov niso bile sprejete. Delo se je nadaljevalo po ustaljeni praksi. V letu 2010 je nastal še zadnji poskus »posodobitve« delovanja arhiva: ZRC SAZU je kot soustanovitelj arhivu predlagal sodelovanje v raziskovalno-aplikativnem projektu, v katerem bi z dosedanjo kadrovsko sestavo nadaljevali dosedanji način zbiranja gradiva v okviru že obstoječih zbirk, poleg tega pa bi z novim kadrom iz vrst mlajših avstralskih Slovencev uvedli nove zbirke z gradivom mlajših generacij, ki bi bilo evidentirano skladno s sodobnimi arhivskimi standardi. Temu načinu popisovanja bi se sčasoma priključilo tudi gradivo starejšega izvora. Tako bi arhiv, ki bi uradno uredil svoj status, imel vse možnosti za shranjevanje svoje dokumentacije v digitalni obliki tako v avstralskem nacionalnem arhivu (National Archives of Australia) kot v Arhivu RS. Zagotovljeni bi bili skladno delovanje starejše in mlajše generacije v okviru istega dela, prihodnost obstoja arhiva in njegova postopna profesionalizacija.[21]

Kljub iskrenim poskusom je bil tudi ta predlog za vodstvo arhiva prenagljen. HASA NSW uradno tako še danes deluje kot dobrodelna ustanova, finančno odvisna od istih donatorjev kot ob svojem nastanku. Tako ostaja v svoji izvorni obliki delovanja z enako kadrovsko zasedbo in enakim številom zbirk, ki se dopolnjujejo z enakim načinom evidentiranja, dokumentiranja in hranjenja zgodovinskega pisnega gradiva kot na začetku svojega delovanja. Edina izjema pri tem je fotografsko gradivo, ki se, kot rečeno, postopoma digitalizira.

Arhiv še naprej ostaja tudi najdejavnejša slovenska nacionalna organizacija v Avstraliji, ki v okviru skupnosti na nek način potrjuje smisel preteklega življenja predvsem starejših prvih generacij avstralskih Slovencev in s svojim gradivom ohranja vez z uradno domovino. Odločitev tistih, ki so svoje dokumente, zgodbe, predmete, dnevnike, fotografije, ipd. podarili arhivu, temelji na zavesti, da so s tem doprinesli svoj delež k oblikovanju zgodovinske resnice o življenju Slovencev v Avstraliji. Za ta korak so bili pripravljeni pretrgati svoj čustveni odnos do gradiva, ki je dokumentiralo njihovo življenjsko usodo, in ga tako rekoč ponuditi v javno uporabo za različne namene. Postalo je del »pospravljene«, »urejene«, »dokumentirane« zgodovine, a hkrati tudi del druge zgodbe, ki govori o požrtvovalnem arhivarskem delu sodelavk arhiva ter o njihovem subjektivnem podoživljanju časa, ki ga ni več in ki ga je treba v »dobrobit« skupnosti vedno znova in znova, ob vsakem dokumentu, oživiti. Poteka te zgodbe pa, kot kažejo izkušnje terenskega dela, mlajše generacije za zdaj ne morejo spremeniti; prav tako je znanost lahko samo njen opazovalec in razlagalec. Kot smo pred časom prebrali v dnevnem časopisju: »Največ škode pri ohranjanju etnične identitete naredi ravno težnja po tem ohranjanju in poudarjanje ogroženosti te identitete« (Vogel 2007: 2).

Naj kljub temu spomnim na misel, zapisano na začetku pričujočega prispevka, ki pravi, da so arhivi »pomembni za razvoj nacionalne zavesti in identitete in predstavljajo zelo pomemben del nacionalnega spomina«. Po tem sporočilu se postavljajo ponovno aktualna vprašanja: čigava je dediščina izseljencev? Komu pripadata njihov spomin in etnična zavest? Do kdaj bo raziskovanje etnične identitete izseljencev ostajalo le akademsko delo, ki je, kljub svoji raziskovalni ambiciji, bolj ali manj informativnega značaja za vse tiste, ki bi ga morali uporabiti pri oblikovanju odgovorov na zastavljena vprašanja.

Zaključek

Etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva je v svojih različnih intervalih prisotnosti v sami vedi prišlo do tiste faze, ko že samo analiziranje in prikazovanje preteklega in sedanjega stanja vsakdanjega življenja slovenske emigracije izkazuje poglobljeno poznavanje problematike stanja (predvsem in tudi) na terenu med samimi izseljenci, še zlasti, če se naša tovrstna spoznanja primerjajo s spoznanji sorodnih znanstvenih disciplin. Terensko delo je tisto, ki nas – etnologe – poglobljeno sooča s ključnimi problemi izseljenca in njegove skupnosti, zaradi katerih se ne nazadnje oblikujejo potek, razvoj in selekcija ohranjanja izseljenske dediščine ter njena interpretacija. V tej povezavi bi kazalo v prihodnje še posebno pozornost nameniti družbenim silam in interesom tako izselitvene kot priselitvene države, ki vzdržujejo usodno stanje »razdvojene« prve generacije in »razcepljenost« druge in morda tudi tretje generacije, vsaj v primeru avstralskih Slovencev, zagotovo pa tudi v širši izseljenski populaciji. Zaradi tega menim, da je predvsem po osamosvojitvi Slovenije v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva prišel čas njegove preusmeritve iz akademskega, teoretično naravnanega raziskovanja v konkretno aplikativno in družbeno angažirano raziskovanje vzrokov za nastalo stanje v emigraciji.

18 V kolikor bi želeli dejansko vzpostaviti takšne kontakte ter se včlaniti v Avstralsko društvo arhivistov (Australian Society of Archivists), bi HASA NSW morala spremeniti svoj status (iz dobrodelne v arhivsko organizacijo). V Avstraliji sta v seznamu arhivov samo še dva arhiva, ki delujeta na nacionalni ravni etnične skupine: židovski (Jewish Historical Society (NSW) Archives; Archive of Australian Judaica) in estonski (Estonian Archives in Australia: Library, Archives and Information Centre); o tem glej http://www.archvists.org.au in http://directory.archivists.org.au.

19 Avstralski Slovenci druge generacije so povprečno stari 40 let in več.

20 Omenjene pobude, kadrovsko in vsebinsko nadgradnjo dosedanjega arhiva z nakazanimi konkretnimi rešitvami sem delno predstavila na sestanku vseh sodelavcev arhiva, 20. oktobra 2009, nekaj mesecev pozneje pa sem dopolnjeno vsebino oblikovala v: Čebulj Sajko (2010). Dokument hranita HASA NSW in Uprava ZRC SAZU. V bližnji prihodnosti bo objavljen v reviji *Arhivi.*

21 Glede na spremembo delovnega mesta v okviru ZRC SAZU (od leta 2005 nisem več zaposlena na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije (ISIM) pri ZRC SAZU, temveč v Sekciji za interdisciplinarno raziskovanje) sem vsebino projekta oblikovala v funkciji zastopnice ZRC SAZU v urejanju zadev s HASA NSW, na katero sem bila na pobudo HASA NSW in s strani ZRC SAZU imenovana maja leta 2007 (od 13. julija 2010 to funkcijo opravlja ISIM ZRC SAZU). V projektu je bilo delo arhiviranja v HASA NSW prvič finančno ovrednoteno. Sredstva za njegovo izvajanje sprva v HASA NSW, pozneje pa v vseh slovenskih skupnostih v Avstraliji, naj bi pridobili tako iz slovenskih kot tudi iz avstralskih virov. Projekt bi izvajali poskusno eno leto, nato pa bi na podlagi izkušenj, izboljšav, itd. postal vzorčen primer za delovanje tudi drugih slovenskih arhivov po svetu. Za projekt so pokazali interes vsi vladni predstavniki, ki se ukvarjajo z vprašanji izseljenstva, poleg njih tudi Arhiv RS, ZRC SAZU, predvsem pa Slovenian Media House v Sydneyju kot njegov tehnični izvajalec. Zaradi nepredvidljivih manipulacij z vsebino projekta je bil ta še pred resno obravnavo njegove vsebine med člani HASA NSW zavrnjen.

Viri in literatura

ČEBULJ SAJKO, Breda: Historični arhiv Slovencev v Avstraliji – center Sydney (The Historical Archiv of Slovenians in Australia – centre Sydney) v ustanavljanju. *Glas Slovenije* 10(183–184), 2002: 10.

ČEBULJ SAJKO, Breda: Arhivsko gradivo izseljencev – neprecenljiv vir za raziskovanje življenja avstralskih Slovencev. *Arhivi* 27(2), 2004a: 193–198.

ČEBULJ SAJKO, Breda: Arhivi slovenskih izseljencev – dolgoročni projekt Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU in njegovih sodelavcev. *Arhivi* 27(2), 2004b: 189–191.

ČEBULJ SAJKO, Breda: Terenski zapiski, posamezniki, Sydney, Wollongong, Newcastle, november–december 2009.

ČEBULJ SAJKO, Breda: *Strategija nadaljnjega delovanja HASA NSW / The Strategy for Further Cooperation of the HASA NSW*. Ljubljana, 2010, 9 str. (tipkopis).

DRNOVŠEK, Marjan: Kje je arhivsko gradivo izseljenskih društev v Franciji in Luksemburgu? *Arhivi* 27(2), 2004: 205–208.

DRNOVŠEK, Marjan: Društveni arhivi v Nemčiji: Med preteklostjo in sedanjostjo. *Arhivi* 31(2), 2008: 251–261.

http://directory.archivists.org.au, 31. 3. 2011.

http://thezaurus.com, 1. 3. 2011.

http://www.mk.gov.si//delovna, 16. 3. 2011.

http://www.glasslovenije.com.au, 30. 3. 2011, 1. 4. 2011.

http://www.archvists.org.au, 31. 3. 2011.

http://www.smacleveland.org, 28. 3. 2011.

http://zgodbe.zrc-sazu.si, 1. 4. 2011.

KALC, Aleksej: Izkušnja ZRS Koper pri izvajanju ciljno-raziskovalnega projekta Stanje arhivskega, muzejskega in knjižničnega gradiva pri slovenskih izseljencih. *Arhivi* 27(2), 2004: 199–203.

KLASINC ŠKOFLJANEC, Andreja: *Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2005.

LAH, Olga (ur.): *The Fruits of Our Slovenian Heritage / Sadovi slovenske dediščine: An Overwiev of the History of the Slovenian Community*. Sydney: Historical Archives for Slovenian Australians (HASA), 2004.

TOPLAK, Kristina: Kulturna dediščina Slovencev v Avstraliji: Med etnično identiteto in nostalgijo. V: Jože Hudales in Nataša Visočnik (ur.): *Dediščina v očeh znanosti*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Županičeva knjižnica; 12), 2005, 209–219.

VOGEL, Milan: Posvet Slovencev na avstrijskem Koroškem. *Delo*, 9. marec 2007.

Archived Memories of Australian Slovenes: Historical Archives for Slovenian Australians (Part Two)

The research of Slovene immigration has a long-standing tradition in Slovene ethnology. It enables a continuous examination of the beginnings, culmination, and gradual decrease of activities of the Slovene community in Australia, and particularly in New South Wales. The first generation of Slovene immigrants, who immigrated to Australia after the Second World War and represent the principle holders of organized forms of activities within the Slovene community, established in 2002 the Historical Archives for Slovenian Australians. Operating on the national level rather than on the level of immigrant associations and clubs, or being affiliated with the church, the Archives represents one of the very few, and possibly even the only one, institutions of Slovene immigrants that continuously ccollect, register, classify, and preserve according to professional standards the archival material pertaining to the Slovene community in Australia; in this manner it documents its existence far from the country of its origin and augments the national memory. Despite the tasks that are based on national consciousness the principal target group of the Archives remains the oldest generation of Australian Slovenes. The institution has so far not been actively engaged in the collection of material on contemporary issues connected with the second generation or with even younger members of the Slovene Australian community.

Although this phenomenon is entirely symptomatic from the viewpoint of ethnology it has not yet been adequately studied. It has also acquired new social dimensions after Slovenia has become an independent state. The transformation of the traditional culture in Slovenia has been subject to globalization processes that are gradually yet persistently diminishing the differences between world countries. The struggle for the survival of folklore tradition in the host country namely profoundly affects, and is affected by, the decisions of what to collect and what to neglect; what to archive and what to discard; and whether to sacrifice the younger generations in this process. The consequences of these decisions in the further study of the lifestyle of Australian Slovenes shall become apparent in due time, but it is already clear that these decisions no longer concern exclusively the immigrant community but should be examined in relation to current events both in the country of origin and in the host country. More applied and socially critical ethnological research of the phenomenon of immigration will significantly help in clarifying the question in whose interest the immigrant heritage is being created and to whom it should belong.